

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่จังหวัด ในความรับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการภาค 11: พหุกรณีศึกษา

The Primary School Administration with Excellent Practice According to Philosophy of Sufficiency under the Office of the Basic Education Commission in the Provincial Area in Responsibility of the Regional Education Office No.11: Multiple Case Studies

เมรินทกาล พัฒนทรัพย์พิศาล¹เพลินพิศ ธรรมรัตน์² และ สุรัตน์ ดวงชาตม³

Merinthakan Phatthanasapphisan¹, Ploenpit Thummarat² and Surat Duangchatom³

¹นักศึกษาหลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

^{2,3}อาจารย์ประจำหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต/สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร

อีเมล: Merinthakan@gmail.com

วันที่รับบทความ (Received) วันที่ได้รับบทความฉบับแก้ไข (Revised) วันที่ตอบรับบทความ (Accepted)

1 พฤษภาคม 2564

16 พฤษภาคม 2564

30 พฤษภาคม 2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของลักษณะการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา ที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่ศึกษาแบบเจาะจง 3 ประเภทซึ่งเป็นโรงเรียนในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในศึกษาธิการภาค 11 ประกอบด้วย 3 โรงเรียนที่บริหารสถานศึกษาที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผู้วิจัยศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตและจดบันทึก การวิเคราะห์เอกสาร และการสนทนากลุ่มย่อย โดยการเก็บข้อมูลจากบุคลากรหลักในสถานศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า เพื่อเป็นการยืนยันความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงของข้อมูลจากแหล่งและชนิดของข้อมูล รวมทั้งความถูกต้องและความเชื่อถือได้

ผลการวิจัยพบว่า

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมี 5 ด้าน 17 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) งานนโยบาย 2) งานวิชาการ 3) งานงบประมาณ และ 4) งานบริหารทั่วไป โดยสถานศึกษาให้ความสำคัญกับการประสานสัมพันธ์กับชุมชน เสริมสร้าง ให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นสร้างความพอเพียงของผู้เรียน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) หน่วยการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ 3) สื่อและแหล่งเรียนรู้ โดยจัดทำสื่อและแหล่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาและสนับสนุนการเรียนรู้และ 4) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องมีวิธีการหลากหลายกับกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย ดังนี้ 1) กิจกรรมแนะแนว 2) กิจกรรมนักเรียน สถานศึกษาจัดโครงการ แผนงานที่ส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้มีส่วนร่วมและ 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสาและมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมในชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ด้านการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อยดังนี้ 1) การส่งเสริมพัฒนาบุคลากร 2) การติดตามและการขยายผลโดยผ่านกระบวนการติดตามผลการดำเนินงานบุคลากรทุกคนได้รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง

5. ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) สถานศึกษาจัดสถานศึกษา โดยเน้นที่กระบวนการทำงาน โดยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจเป็นแบบอย่างนำมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในการทำงาน 3) บุคลากรมีความรู้ ความเข้าใจและนำไปปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่ทุกคนและ 4) ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต

คำสำคัญ: การบริหารโรงเรียนประถมศึกษา, หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, ผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ, พหุกรณีศึกษา

ABSTRACT

The purposes of this research were to examine the phenomenon of the administrative characteristics of primary school with performance excellence based on the principles of sufficiency economy philosophy (PSEP). A purposive sampling was employed to enlist three schools with excellent performance of administration in three participating areas under the Office of the Basic Education Commission (OBEC) in the Regional Education Office No.11 (REO 11). The data were collected through in-depth interview, observation and written records, document analysis, and a focus group discussion of key school personnel and stakeholders. Triangulation was employed to confirm reliability and validation of data drawn from different types of data sources.

The findings were as follows:

The primary school administration with excellent performance based on the PSEP consisted of 5 aspects with 17 sub-components:

1. Educational administration management aspect comprised four sub-components: 1) Policy; 2) Academic; 3) Budgeting; and 4) General administration. School strengthened school-community relations to enhance students' well-being, which was a starting point for building students' sufficiency.

2. Teaching and learning management aspect comprised four components: 1) Learning units, 2) Learning management, 3) Materials and learning resources, and 4) Learning measurement and evaluation were perceived as relevant to learning development for learning activity management imbedded in the PSEP.

3. Learner development activities consisted of three sub-components: 1) guidance activities, 2) student activities, school organized the projects for promoting students' participation, and 3) activities for society and public benefits.

4. Personnel development comprised of two sub-components: 1) personnel development promotion, and 2) follow-up and expansion were done through operational monitoring process. All personnel were informed with accurate information about professional development activities based on the PSEP.

5. The outcomes comprised of four sub-components: 1) school focused on continuous development of work process, 2) school administrators had knowledge, understanding, and were role models in both lives and work, 3) personnel had knowledge, understanding and were role models, and 4) learners obtained knowledge and understanding to apply the PSEP as a guideline for future career and everyday life practice.

Keywords: Primary School Administration, Philosophy of Sufficiency Economy, Performance is excellence, Multiple Case Studies

บทนำ

ตลอดระยะเวลาหลายทศวรรษที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรในพื้นที่ชนบทได้ทรงรับทราบปัญหาของราษฎรทุกปัญหาและทรงพระราชดำริที่มุ่งไปในการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติที่เสื่อมโทรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของดินและน้ำตามที่ได้มีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำรินี้เป็นอันมาก พระอัจฉริยภาพในการแก้ไขปัญหาต่างที่ฐานทางวิชาการที่แข็งแกร่งรองรับได้สะท้อนออกมาเป็นที่รู้จักกันว่า “ศาสตร์พระราช” คือการดำรงชีวิตและดำเนินชีวิตแบบ “พอเพียง” กล่าวคือให้ยึดหลักการ “พอมีพอกิน” เป็นหลักพึ่งตนเองให้ได้มากที่สุดและศาสตร์พระราช ไม่เพียงแต่จะพัฒนาสังคมไทยให้มีความมั่นคง ยั่งยืนเท่านั้นยังมีบทบาทในการพัฒนาสู่สังคมโลก (วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ, 2561)

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำรัส ชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดกว่า 30 ปีตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงโดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐนักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริตและให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสมดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญาและ ความรอบคอบเพื่อให้สมดุลพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุสังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี (อภิชัย พันธเสน, 2560)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540 – 2544) ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาประเทศใหม่จากเดิมที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจเป็นประเด็นหลักมาเป็นการให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนและสังคมไปพร้อมกันซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของแนวคิดการพัฒนาที่มี “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยให้เศรษฐกิจเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 – 2549) ได้อัญเชิญหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” มาเป็นปรัชญานำทางในการ พัฒนาและบริหารประเทศโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทางด้านสังคมเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมมีเป้าหมายหลักเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนไทยสู่ความอยู่ดี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2554) ยังคงน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและ บริหารประเทศ ให้ความสำคัญกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของคนและการนำไปใช้ประโยชน์ในระยะยาว แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555 – 2559) ที่มีความต่อเนื่องจากแนวคิดของแผนพัฒนา การเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8-10 โดยยังคงยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจ พอเพียง” และ “คนมีศูนย์กลางของ การพัฒนา” รวมทั้ง “สร้างสมดุลการพัฒนา” ในทุกมิติ

จากการตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาความสำคัญการยกระดับคุณภาพ การศึกษาของไทยให้สู่การเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการศึกษาการบริหาร โรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศ เป็นศูนย์กลางเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทพหุกรณีศึกษา (Multi – CaseStudy) มีความ มุ่งหมายเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลัก ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานในพื้นที่จังหวัดในความ รับผิดชอบของสำนักงานศึกษาธิการภาค 11 ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนพอเพียงเพื่อให้ได้ข้อมูลอันเป็น ประโยชน์ต่อการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาระบบการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่ โรงเรียนที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของลักษณะการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มี ผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ตำรา บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำมาสรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษา คือ การดำเนินงานของโรงเรียนประถมศึกษา โดยอาศัยทรัพยากรหรือปัจจัยต่างๆ ที่จำเป็นต่อการบริหารโรงเรียนให้ประสบความสำเร็จ โดยอาศัยกฎกระทรวงศึกษาธิการเรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการกระจายอำนาจจากการบริหารและจัดการศึกษา พ.ศ. 2550 ได้กำหนดขอบข่ายการบริหารงานออกเป็น 4 ด้าน คือ 1) การบริหารงานวิชาการ 2) การบริหารงานงบประมาณ 3) การบริหารงานบุคคล 4) การบริหารงานทั่วไป

2. หลักและแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ให้แก่ปวงชนชาวไทยมีองค์ประกอบ คือ ความพอประมาณ ได้แก่ ความพอดีในมิติต่างๆ ทั้งในด้านการดำเนินชีวิตและการทำงาน การมีเหตุผล ได้แก่ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจระดับของความพอประมาณการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีได้แก่การเตรียมตัวให้พร้อมรับการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งอยู่บนเงื่อนไข การใช้ความรู้คู่คุณธรรมคุณลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง

3. การวิจัยเชิงคุณภาพและพหุกรณีศึกษา คือ การวิจัยที่มีหลายรูปแบบการศึกษาเชิงพรรณนา (Descriptive) การศึกษาแบบมุ่งการค้นหา (Exploratory) การศึกษาแบบมุ่งหาคำอธิบาย (Explanatory) การวิจัยที่ผู้วิจัยศึกษาคือการวิจัยกรณีศึกษาแบบรวมกลุ่มหรือการศึกษาเฉพาะกรณีเชิงพหุการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสืบค้นหาความรู้ความจริงเกี่ยวกับปรากฏการณ์หรือประเด็นใดๆที่สนใจ โดยอาศัยผลการศึกษาวิจัยจากกรณีตัวอย่างเฉพาะหลากหลายใช้ร่วมกันในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์และนักวิจัยขยายจำนวน กรณีตัวอย่างสำหรับศึกษาวิจัยให้มีมากกว่า 1 กรณีโดยหวังว่าการใช้กรณีตัวอย่างเฉพาะหลายรายร่วมกันในกระบวนการสืบเสาะค้นหาความรู้ความจริงจะช่วยทำให้สามารถเข้าถึงและเข้าใจปรากฏการณ์นั้นได้อย่างกระจ่างชัดยิ่งขึ้น

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประเภทพหุกรณีศึกษา (Multi – Case Study) ซึ่งเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาปรากฏการณ์ของการบริหารโรงเรียน เพื่อให้ได้คำอธิบายเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของผู้บริหารโรงเรียนจากการปฏิบัติที่โดดเด่น โดยมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสาร (Documentary Study) เป็นการศึกษาเอกสาร ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสารเพื่อเป็นองค์ความรู้ นำไปสู่การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเพื่อนำไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

2. การศึกษาข้อมูลภาคสนาม (Field Study) โดยดำเนินการศึกษาและค้นคว้าข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่นการสัมภาษณ์จากคณะกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง

ศิษย์เก่า นักเรียน ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์แต่ละประเด็นเพื่อบันทึกตารางวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อได้ตารางวิเคราะห์พร้อมแปล ผู้วิจัยจะตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า(Triangulation) โดยวิธี แบบอุปนัยโดยการ ตีความ และสร้างข้อสรุปที่รวบรวมได้ที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างเพื่อเป็นสมมุติฐานแบบย่อยๆและจากนั้นจะเก็บ ข้อมูลเพื่อทดสอบสมมุติฐานหาข้อสรุปหาสมมุติฐานย่อยๆไปสู่การสรุปใหญ่โดยจำแนกข้อมูลตามความเหมาะสม และให้ผู้ตรวจแก้ไขทุกครั้งที่มีการเก็บข้อมูลภาคสนาม

ผลการวิจัย

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มี 5 ด้าน 17 องค์ประกอบย่อย ได้แก่

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) งานนโยบาย โดยสถานศึกษาได้ขับเคลื่อนและติดตามนโยบายผ่านโครงการ แผนงานและแผนปฏิบัติงานประจำปี 2) งานวิชาการโดยสถานศึกษาจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตของผู้เรียน 3) งานงบประมาณโดยสถานศึกษาได้วางแผนจัดทำเพื่อสร้างประโยชน์ต่อโครงการอย่างเหมาะสม 4)งานบริหารทั่วไป สถานศึกษาให้ความสำคัญกับการประสานสัมพันธ์กับชุมชนเสริมสร้างให้ชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีเป็นจุดเริ่มต้นสร้างความพอเพียงของผู้เรียน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน มีองค์ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย 1) หน่วยการเรียนรู้ได้นำไปใช้เพื่อการศึกษาบูรณาการเข้ากับหลักสูตรการเรียนรู้ 2) การจัดการเรียนรู้ โดยสถานศึกษาบูรณาการส่วนที่เกี่ยวข้องตามมาตรฐานการเรียนรู้ 3) สื่อแหล่งเรียนรู้โดยจัดทำสื่อแหล่งการเรียนรู้เพื่อ พัฒนาเผยแพร่สนับสนุนการเรียนรู้ 4) การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องมีวิธีการหลากหลายกับกิจกรรมการเรียนรู้ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

3. ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบย่อย 1) กิจกรรมแนะแนว สถานศึกษาจัดทำแผนงานแนะแนวเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตของผู้เรียนได้อย่างสอดคล้อง 2) กิจกรรมนักเรียน สถานศึกษาจัดโครงการ แผนงานที่ส่งเสริมพัฒนานักเรียนได้มีส่วนร่วม 3) กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณะประโยชน์ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสาและมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

4. ด้านการพัฒนาบุคลากร ประกอบด้วย 2 องค์ประกอบย่อย 1) การส่งเสริมพัฒนา บุคลากร โดยการนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความเข้าใจตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) การติดตามและการขยายผล โดยผ่านกระบวนการติดตามผลการดำเนินงาน บุคลากรทุกคนได้รับทราบ เกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้อง

5. ด้านผลลัพธ์ ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) สถานศึกษาจัดสถานศึกษาโดยเน้นที่กระบวนการทำงาน โดยมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง 2) ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ เป็นแบบอย่างนำมาใช้ทั้งในชีวิตประจำวันและในการทำงาน 3) บุคลากรมีความรู้ความเข้าใจและนำไปปฏิบัติ เป็นแบบอย่างแก่ทุกคน 4) ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ นำไปเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ โดยทุกส่วนล้วนแต่ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

อภิปรายผล และสรุปผลการวิจัย

ลักษณะการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาที่มีผลการปฏิบัติที่เป็นเลิศตามหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียงมี 5 ด้านหลัก 17 องค์ประกอบย่อย ประกอบด้วย 1.ด้านการบริหารสถานศึกษา 2.ด้านการจัดการเรียนการสอน 3.ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 4. ด้านการพัฒนาบุคลากร 5.ด้านผลลัพธ์รายละเอียด ดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษา มี 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ 1) งานนโยบาย โดยสถานศึกษามีการกำหนดทิศทางการวางแผนการพัฒนา การน้อมนำ หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำมาขับเคลื่อนในสถานศึกษาการสร้างการรับรู้ให้เกิดขึ้นแก่คณะครูและมีการติดตามนโยบายผ่านโครงการแผนงานและแผนปฏิบัติการประจำปีโรงเรียน อีกทั้งโรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้บุคลากรในโรงเรียนและชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานตามโครงการและปฏิบัติให้เป็นรูปธรรม ตามนโยบายที่ได้วางไว้ซึ่งสอดคล้องกับงาน วิจัยของ เนาวรัตน์ นาคพงษ์ (2555) ได้ทำการศึกษา เรื่อง กลยุทธ์การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดกำแพงเพชร โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าสภาพการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดกำแพงเพชรโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นส่วนใหญ่ดำเนินการในด้านการวางแผนสถานศึกษามีการนำข้อมูลมาใช้ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกเช่นเดียวกับงานวิจัยของ สาศกร มหาหิงค์ (2555) ได้ทำการศึกษาเรื่อง การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต 4 พบว่า แนวทางการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษาด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาควรศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา แต่งตั้งคณะทำงาน มีนโยบายและวางแผนที่ชัดเจนพัฒนา หลักสูตรให้สอดคล้องกับแนวทางการขับเคลื่อน

1.2 งานวิชาการ โดยสถานศึกษาได้มีการส่งเสริมการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การจัดการเรียนรู้ โดยมีการจัดทำแผนการเรียนรู้โครงการได้มีการส่งเสริมกิจกรรมที่มีความสอดคล้องกับแนวทางที่โรงเรียนได้วางเป้าหมายไว้ ทำให้เกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงขึ้นโดยตามลำดับ โดยบูรณาการสู่การจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ในหลักสูตรแกนกลางรวมและครูประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรมปฏิบัติงาน ผลการเรียนรู้และนำผลการประเมินไปแก้ปัญหาและพัฒนาสถานศึกษา

1.3 งานงบประมาณ สถานศึกษาได้มีการวางแผนการบริหารจัดการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสถานศึกษา มีการบริหารงบประมาณการบริหารให้สอดคล้องและเป็นประโยชน์ต่อโครงการ การใช้งบประมาณได้อย่างเหมาะสมและได้รับผลคุ้มค่าจึงทำให้สถานศึกษามีผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและสามารถนำมาปรับปรุงได้ในครั้งต่อไปอีกทั้งครูยังได้รับรู้ รับทราบขบวนการการปฏิบัติงานซึ่งเป็นประโยชน์ที่จะขับเคลื่อนการทำงานต่อไปอย่างมีทิศทางตามเป้าหมายที่วางไว้

1.4 งานบริหารทั่วไปโดยสถานศึกษาได้มีการประสานสัมพันธ์กับชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะอยู่อย่างพอเพียงของผู้เรียนได้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างความพอเพียงของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีการพัฒนาร่วมกันได้มีการเสริมสร้างให้มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี นักเรียนมีงานทำมีชีวิตที่มั่นคงและยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับ สมบัติ ปัญญาคง ธรรม์ พิศาส และกาญจนา บุญภักดี (2562) ได้ทำงานวิจัยเรื่องรูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า(1)ผู้ปกครองมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน (2) รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียน

2. ด้านการจัดการเรียนการสอน คือ การจัดการเรียนการสอนที่เน้น การศึกษา วิเคราะห์ข้อมูล กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ กำหนดโครงสร้างหลักสูตร จัดทำสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัดกำหนดเวลาเรียน จัดทำคำอธิบายรายวิชาจัดทำหน่วยเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนโดยการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้ครูผู้สอนนำแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้บูรณาการในการจัดการเรียนการสอนโดยมีจุดประสงค์การเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในการจัดกระบวนการเรียนการสอนการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแบบ สามห่วง สองเงื่อนไข สี่มิติในแต่ละขั้นตอนในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้รวมทั้งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์อยู่ อย่างพอเพียง ซึ่งมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่

2.1 หน่วยการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ มีการนำหน่วยการเรียนรู้ การเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้เพื่อการศึกษา วิเคราะห์ วิจัยเพื่อการพัฒนา การจัดการเรียนรู้ สถานศึกษาได้มีการจัดทำหลักสูตรไปบูรณาการ ในวิชากลุ่มสาระต่างๆเพื่อให้นักเรียนรู้จักการพอประมาณมีเหตุมีผลและภูมิคุ้มกันมีเงื่อนไขในความรู้คู่คุณธรรมไปใช้เพื่อการศึกษาเป็นการวางแผนในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตรและมีประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนในระดับที่สูงขึ้น

2.2 การจัดการเรียนรู้สถานศึกษาได้มีการบูรณาการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในกลุ่มสาระการเรียนรู้และหน่วยการเรียนรู้ ตามมาตรฐาน การเรียนรู้ทำให้การจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น สถานศึกษาได้นำแหล่งทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอน

ของแต่ละวิชา โดยการวางแผนงานอย่างรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จโดยจัดให้สร้างฐานการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน มีการออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน

2.3 สื่อ แหล่งการเรียนรู้ การจัดทำสื่อและแหล่งการเรียนรู้ สถานศึกษาจัดทำเพื่อการพัฒนา เผยแพร่แหล่งเรียนรู้สนับสนุนการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง สถานศึกษาจัดทำฐานการเรียนรู้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงผ่านการประชุมร่วมกันจากทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาและพัฒนาปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอจากการไปดูงานจากสถานศึกษาอื่นจัดครูไปอบรมที่โรงเรียนขนาดใหญ่เพิ่มพูนความรู้เกี่ยวกับการทำสื่อการเรียนรู้เพื่อนำไปถ่ายทอดแก่ผู้เรียนและบุคคลภายนอกผู้เรียนได้รับประสบการณ์ โดยตรงจากการได้ฝึกปฏิบัติจริงสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและดำเนินชีวิตในสังคม

2.4 การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ที่หลากหลายสอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นการบูรณาการหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงโรงเรียนได้มีวิธีการวัดผลและการประเมินผลอย่างหลากหลายสร้างความตื่นตัวในการทำงานแก่ ผู้เรียนทำให้งานที่ลงมือทำมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเข้ามาเรียนรู้ มีความแตกต่างกันทั้ง อายุ เพศ จึงต้องใช้วิธีการวัดผลและการประเมินผลที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนเพื่อได้รับรู้ปัญหาและอุปสรรคเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาการดำเนินกิจกรรมไปสู่ผลสำเร็จที่วางเป้าหมายไว้

3. ด้านกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน คือ การดำเนินงานของโรงเรียน ในการจัดกิจกรรมพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักศักยภาพของตนโดยจัดกิจกรรมแนะแนว กิจกรรมลูกเสือเนตรนารีเพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัย ซื่อสัตย์สุจริต มีความรักสามัคคีและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ สถานศึกษายังได้มีการส่งเสริมให้ผู้เรียนจัดตั้งชุมนุมที่มุ่งจิตอาสา จิตสาธารณะตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีกระบวนการนำนโยบายหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาสู่การปฏิบัติ มีองค์ประกอบย่อยได้แก่

3.1 กิจกรรมการแนะแนวและระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน สถานศึกษาจัดทำแผนงานแนะแนวเพื่อสนับสนุนการดำเนินชีวิตของผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การปฏิบัติตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นการชี้แนะรับทราบแนวทางเพื่อจะได้เป็นตัวเลือกในการนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันให้ได้ทราบและเข้าใจปัญหาเด็กนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงเป็นเรื่องที่สำคัญมาก ที่สถานศึกษาได้แนะแนวการศึกษาให้นักเรียนได้เรียนรู้และสนใจตามความชอบความถนัด

3.2 กิจกรรมนักเรียนสถานศึกษาจัดโครงการแผนงานที่ส่งเสริมพัฒนานักเรียนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาได้อย่างถูกต้อง โดยเน้นการฝึกปฏิบัติ สถานศึกษาจัดให้มีนักเรียนเป็นนักเรียนแกนนำประจำฐานการเรียนรู้ต่างๆและให้นักเรียนแกนนำให้ความรู้ประจำฐานกับรุ่นน้องอย่างเหมาะสมกับวัย ความรู้ในแต่ละระดับชั้นเรียนตามความสามารถของนักเรียนและครูผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับชั้นเรียนเพื่อเป็นการต่อยอดและการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติสำหรับผู้เรียน อีกทั้งยังมีการเข้าร่วมประกวดส่งเสริมคุณลักษณะนิสัยที่ดีให้เกิดแก่เยาวชนเพื่อเป้าหมายในการพัฒนาเยาวชน

3.3 กิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์ สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดจิตอาสาและมีส่วนร่วมต่อชุมชนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์เป็นการฝึกให้นักเรียนมีจิตอาสาได้เป็นอย่างดีและปลูกจิตสำนึกให้เกิดกับผู้เรียนต่อสังคม โดยนักเรียนเข้าร่วมกับชุมชนในงานกิจกรรมต่างๆทั้งชุมชนร้องขอและไม่ได้ร้องขอตั้งนั้นสังคมเป็นจุดสำคัญในการพัฒนาต่อยอดที่ยั่งยืนของงานที่สถานศึกษาได้จัดทำขึ้น

4. ด้านการพัฒนาบุคลากร คือการดำเนินงานของบุคลากรต้องสร้างความรู้ ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยการส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้สามารถดำเนินการประสานความร่วมมือกับเครือข่ายกับสถานศึกษาอื่น ประชาชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการจัดอบรมพาไปศึกษาดูงานเพื่อพัฒนาให้บุคลากรมีความรู้ ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมีองค์ประกอบย่อย ได้แก่

4.1 การส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรสถานศึกษาวางแผนงานจัดทำโครงการพัฒนาบุคลากรให้สามารถดำเนินชีวิต ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ บุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของสังคมในปัจจุบันทุกคนต้องรับรู้รับทราบและนำมาพัฒนาใช้ในการวางแผนชีวิต อีกทั้งบุคลากรในองค์กรมีความรู้ความเข้าใจหลักการดำเนินชีวิตสามารถปฏิบัติเป็นแนวเดียวกันสามารถช่วยเหลือและทำงานเป็นทีมได้

4.2 การติดตามและการขยายผล สถานศึกษาได้มีการติดตามผลการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เมื่อบุคลากรทุกคนได้รับทราบเกี่ยวกับกิจกรรมการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างถูกต้องแม่นยำเกี่ยวกับการพัฒนาและได้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้อยู่ปัญหาและแนวทางแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเพื่อความมั่นคงเป็นรูปธรรม ครูต้องมีความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ และ ปฏิบัติได้ถูกต้องและเป็นแบบอย่างที่ดี อีกทั้งสถานศึกษาได้เชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาอบรมเสนอแนะ การ ดำเนินโครงการการจัดกิจกรรมพัฒนาสถานศึกษาได้นำไปทดลอง ปรับใช้ ประเมินและแก้ไขข้อบกพร่องได้ชัดเจนสถานศึกษามีการทำงานอย่างต่อเนื่อง

5. ด้านผลลัพธ์ คือ สิ่งสะท้อนผลลัพธ์จากการทำงานผ่านกระบวนการขั้นตอนการจัดทำสิ่งใดให้บรรลุผลสำเร็จจากการบริหารสถานศึกษามีองค์ประกอบย่อย ได้แก่

5.1 สถานศึกษา ความสำเร็จของสถานศึกษาที่ปฏิบัติตามหลักหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสถานศึกษาร่มรื่น ปลอดภัย เอื้อต่อการเรียนรู้รวมถึงมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีประโยชน์ต่อประเทศชาติอย่างต่อเนื่องไม่น้อยกว่า 2 ปี โรงเรียนมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทุกด้าน โดยเน้นขบวนการทำงานตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขยายผลให้สถานศึกษา หน่วยงานอื่น และลงสู่ชุมชน

5.2 ผู้บริหารสถานศึกษา ผลลัพธ์ความสำเร็จของผู้บริหารสถานศึกษาพอเพียงนั้น ควรมีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างสอดคล้องกับภูมิสังคมและสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงให้กับตนเองและสร้างความตระหนักสามารถนำไปถ่ายทอดและใช้ในชีวิตประจำวันพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมที่

เกิดขึ้นในอนาคตผู้บริหารยังลงมือปฏิบัติทั้งในโรงเรียนและปฏิบัติยังบ้านเรือนของผู้บริหารด้วยปฏิบัติจนบรรลุเป้าหมายสถานศึกษาตลอดจนเป็นแบบอย่างที่ดี

5.3 บุคลากร ผลลัพธ์ความสำเร็จด้านบุคลากรของสถานศึกษา สิ่งที่เห็นเป็นภาพชัดเจนคือ เป็นผู้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการทรัพยากรดำเนินชีวิตด้านเศรษฐกิจและสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี ในการ ปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวมสอดคล้องตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงถึงแม้บางส่วนมีบ้างที่ทำได้ตามเป้าหมาย แต่เนื่องด้วยจากในสายชั้นระดับปฐมวัยและประถมศึกษายังสามารถลงรากลึกได้ไม่มากจึงมีบุคลากรบางส่วน อาจไม่สามารถปฏิบัติการได้ แต่ในแง่ความรู้ ความเข้าใจและการเป็นแบบอย่างที่ดี บุคลากรทุกท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดแทรกปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทุกวิชาได้ โดยเน้นคุณธรรม จริยธรรมทุกคาบเรียน

5.4 ผู้เรียน ผลลัพธ์ความสำเร็จของผู้เรียนเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ ดำเนินชีวิตได้อย่างสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างเหมาะสมทั้งในวัยเรียนและวัยทำงานการปฏิบัติอาจเปลี่ยนไปตามบริบทของแต่ละคนจนประสบความสำเร็จมีทักษะชีวิตเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมภายนอกต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับสถานศึกษาที่มุ่งปลูกฝังให้นักเรียนเป็นคนดีและมีความสุข

เอกสารอ้างอิง

- เนาวรัตน์ นาคพงษ์. (2555) *การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจังหวัดกำแพงเพชรโดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร)
- วิไลวัจส์ กฤษณะภูติ. (2561) *ศาสตร์พระราชพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมโลกขอนแก่น*. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.
- สมบัติ ปัญญาคง,ณรงค์ พิมสาร และกาญจนา บุญภักดี. (2562) *รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดแหล่งเรียนรู้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา อุบลราชธานี เขต 1*. (วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ).
- สาคร มหาหิงค์ (2555) *การพัฒนากระบวนการขับเคลื่อนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่สถานศึกษา*. สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่นเขต 4. (วิทยานิพนธ์ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.)
- อภิชัย พันธเสน (2560) *เศรษฐกิจพอเพียงพระอัจฉริยภาพและพระกรุณาธิคุณ: ของในหลวงรัชกาลที่ 9*. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยรังสิต.